

Privredna politika Vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Zapisnici Privrednog saveta Vlade FNRJ 1944-1953, 4 toma, Arhiv Jugoslavije, uredio Jovan P. Popović, Beograd 1995, 3247 str.

Arhiv Jugoslavije izdao je 1995. u seriji "Izvori za istoriju Jugoslavije" zapisnike Privrednog saveta Vlade FNRJ 1944-1953. pod naslovom "*Privredna politika Vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije*". Ovim izdanjem su po prvi put u cijelosti objavljeni zapisnici sa sjednica Privrednog saveta FNRJ, što čini ovo izdanje iznimno važnim, a posebno uzme li se u obzir da je Privredni savet FNRJ bio najutjecajnije državno tijelo u privredi Federacije. Zapisnici su objavljeni u četiri knjige. Prva knjiga obuhvaća razdoblje od osnivanja 1944. do 1949. godine. Ostale tri knjige obuhvaćaju gradivo za po jednu od sljedećih godina, zaključno sa 1953, do kada je Privredni savet i djelovao.

Uspostavom nove državne vlasti u Jugoslaviji 1944. utvrđeni su glavni ciljevi i u privrednoj politici. To su prvenstveno bili: nacionalizacija

sredstava za proizvodnju i stvaranje državnog vlasništva. Glavni i jedini idejno-teorijski utjecaj na koncepciju izgradnje društvenih odnosa bio je onaj sovjetskoga tipa, u kojem je jugoslavensko rukovodstvo vidjelo model uspješnog uređenja. Organizacija državnog aparata za upravljanje i rukovođenje privredom zemlje bila je sukladna karakteru vlasništva. Kako je gotovo cijela privreda bila podržavljena, na čelu državnog aparata nalazio se i državni organ s velikim autoritetom. To je bio Privredni savet, koji je osnovan odlukom Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije tijekom prosinca 1944, sa zadaćom da rukovodi privredom i koordinira rad svih privrednih povjereništava Nacionalnog komiteta. Privredni savet je tijekom idućih osam godina upravljao ukupnom privredom Jugoslavije. Ukinut je u siječnju 1953. Ustavnim zakonom o osnovama društvenog i političkog uređenja FNRJ. Odlukom o osnivanju Privrednog saveta bilo je predviđeno da Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije donese pravilnik, kojim bi se utvrdio djelokrug rada Privrednog saveta. Takav pravilnik nikada nije donesen, pa njegov pravni status ostaje nedefiniran sve do

1950. godine. Tada je donesen *Ukaz o nadležnosti i sastavu Privrednog saveta Vlade FNRJ*, kojim je on konstituiran kao organ Vlade FNRJ za koordinaciju rada svih privrednih nadležstava i ustanova. Zapravo je on tada bio središnje privredno tijelo, koje je bilo iznad svih kolegija ministara privrednih resora odnosno čitave nacionalne privrede. Privredni savet je djelovao samostalno i uglavnom kao operativni organ, ali i neposredno ili posredno preko svojih komisija i drugih tijela u svom sastavu. Unutarnja organizacija Privrednog saveta, kao i tijela u njegovom sastavu, dosta se mijenjala tijekom osam godina djelovanja. Međutim, to je bila značajka i ostalih državnih tijela u novooosnovanoj državi. Privredni savet je u osnovi preuzeo najbitnije operativne funkcije jugoslavenske vlade, privrednih ministarstava i drugih privrednih ustanova i na taj način njihov rad podredio svojoj politici. Privredni savet djelovao je kao organ s posebnim ovlaštenjima Narodnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, a kasnije i Vlade FNRJ. Nevezano o svom pravnom statusu, Privredni savet je imao isti djelokrug rada i mjesto u državnoj upravi tijekom čitavog razdoblja postojanja, tj. rukovodio je organima uprave i koordinirao rad u oblasti privrede. Stoga nije niti iznenađujuće što se Privredni savet nazivao i "malom vladom", "vladom za privredu" ili "ministerskim savjetom za privredu".

Kada govorimo o djelovanju Privrednog saveta, moramo imati u vidu i ekonomsku pozadinu društva, kao i

političko okruženje u kojem se ono nalazilo. Glavni cilj komunistički koncipirane privrede bio je ubrzani ekonomski razvitak, s posebnim naglaskom na industrijalizaciji zemlje. Takve ciljeve bilo je teško ostvariti u privredi koja je još bila u teškom položaju nakon ratnih razaranja, a i zbog nepovoljnog međunarodnog položaja Jugoslavije uzrokovanog pitanjima vezanim za Trst i Istru.

Osmogodišnji rad Privrednog saveta može se podijeliti u tri razdoblja. Prvo razdoblje obuhvaća vrijeme poslijeratne obnove od 1945. do 1946. godine. Obnova je prikazana kao uzvišen cilj svakog građanina, a Narodna fronta formirala je na tisuće radnih brigada. Tada se rada i zamisao o industrijalizaciji zemlje pod rukovodstvom Politbiroa CK KPJ, koji je prihvatio sovjetski koncept planskog socijalističkog gospodarstva. Time je započelo drugo razdoblje petogodišnjeg plana. Privredni savet preuzima ulogu stratega u stvaranju sustava i formiranju razvoja. Na čelu Privrednog saveta tada se nalazi Andrija Hebrang. Kao predsjednik Privrednog saveta, Hebrang postaje nadređen svim resornim ministrima.

Prvi petogodišnji plan razvitka, prema svojim ciljevima i planovima, nazvan je planom "industrijalizacije i elektrifikacije", a proveden je prema ruskom uzoru elektrifikacije GOELRO 1920-1935. Na osnovi takvog programa, industrijalizacija postaje glavno pitanje razvitka u zemlji. Osnova gospodarske politike diktirala je razvoj bazične industrije, a to je

ujedno značilo direktno prelijevanje viška rada iz poljoprivrede u industriju. Ukida se tržište roba i uvodi kontrola cijena, što nanosi veliku štetu poljoprivredi. Državno vlasništvo i sovjetska koncepcija privrednog razvoja te jak centralistički sustav, obilježiti će ovo razdoblje u upravljanju privredom Jugoslavije.

Događaji koji će uslijediti na unutrašnjem, a naročito na vanjskom planu, odigrat će ključnu ulogu u daljnjem razvoju događaja u samom Privrednom savetu. Andrija Hebrang, kao predsjednik Privrednog saveta, zagovarao je politiku privrednog planiranja, imajući u vidu objektivne gospodarske okolnosti. Premda je podržavao kolektivizaciju, on se protivio pretjeranom ulaganju u industriju, a na štetu poljoprivrede. Hebrangovo sukob s Borisom Kidričem na gospodarskom planu, sve više će utjecati na njegovu političku poziciju, koja je već i tada bila upitna. Sukob KPJ s Informbiroom te potpuna izolacija Jugoslavije od strane istočnog bloka, mijenja dotadašnji smjer u politici i privredi Jugoslavije. Oštrim sukobom s "ibeovcima" i smjenama unutar same partije, jugoslavensko rukovodstvo 50-ih godina kreće novim smjerom. Kao predvoditelji realizacije antistaljinističkog razvoja istaknut će se Edvard Kardelj i Boris Kidrič. Oni dalji razvoj temelje na osnovama samoupravljanja. Narodna skupština donijela je 27. lipnja 1950. Osnovni zakon o upravljanju državnim privrednim poduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva, popularno nazvan "Zakon

o predaji tvornica na upravljanje radnicima" odnosno "Zakon o radničkom samoupravljanju". Novonastalim promjenama centralistički sustav planiranja prerasta u društveni, koji se zasniva na društvenom vlasništvu, samoupravljanju i jedinstvenom privrednom sustavu društveno-ekonomskog uređenja. Osnovni nedostatak i glavni kamen spoticanja ovog sustava nalazi se upravo u nedovoljnom uvažavanju ekonomskih zakonitosti, robne privrede i tržišnih odnosa. Samostalni privredni razvoj u ovom razdoblju ostvarivao se jedino na području tehnoloških i stručnih pitanja, dok su materijalna pitanja zavisila isključivo od konkretne politike države. Financiranje investicija u privredi obavljalo se iz proračuna društveno-političkih zajednica ili raznih državnih fondova, a tako dobivena sredstva bila su nepovratna. Tek nakon 1954. godine počinje djelovati sustav investicijskih fondova i određene ekonomske zakonitosti u jugoslavenskoj privredi.

Svako od ovih navedenih razdoblja imalo je svoja obilježja, sva su obuhvaćena u zapisnicima sjednica koji daju uvid u način rada Privrednog saveta te odražavaju najznačajnija pitanja privrednog razvoja Jugoslavije. Predgovor ovom izdanju napisao je i gradivo priredio Jovan P. Popović, direktor Arhiva Jugoslavije. U njemu analizira razdoblje osmogodišnjeg rada Privrednog saveta, organizaciju "Saveta", njegovo pravno djelovanje i način rada. Zatim daje vrlo preciznu i minucioznu analizu stanja poli-

tičko-privredne situacije Jugoslavije od 1945. do 1953. godine, kada se ukida Privredni savet. Iako autor u predgovoru napominje kako je nastojao izbjeći svako subjektivno interpretiranje događaja, ipak se ne može ne primijetiti njegova subjektivna ocjena u svezi sa sukobom IB-a i Jugoslavije. Prema njegovu sudu, koji je zamjetan i kod drugih autora koji su popratili ostala izdanja u seriji "Izvori za istoriju Jugoslavije", cjelokupna jugoslavenska privreda odnosno tvornička postrojenja iz Srbije, zbog mogućeg su napada zemalja IB-a na Jugoslaviju, dislocirani u druge republike, pri čemu autor posebno apostrofira Sloveniju i Hrvatsku. Time se zapravo sugerira čitatelju kako je Srbija odmah na početku postojanja druge Jugoslavije doživjela osiromašenje svojih privrednih potencijala. Nadalje, autor se osvrće na značaj objavljenih dokumenata, posebno ističući kako se radi o dokumentima najutjecajnijeg organa Federacije u oblasti privrede. Na kraju predgovora autor nas upućuje i na ostale fondove koji su korišteni prilikom pripreme ovog izdanja. Riječ je o fondovima državnih tijela iznimno bliskih Privrednom savetu, kao što su Savezna planska komisija, zatim osobni arhivski fond Borisa Kidriča i fond CK SKJ - Komisija za privredu. Privredni savet Vlade FNRJ djelovao je preko sjednica, konferencija i sastanaka, pa su tako zapisnici u ovom izdanju izuzetno vrijedan izvor za historiografiju, tim više, što zapisnici sjednica Vlade FNRJ za razdoblje 1946-1953. nisu sačuvani. Zbog toga

su dokumenti Privrednog saveta jedino svjedočanstvo o gospodarskoj povijesti Jugoslavije u tom razdoblju. Zapisnici su objavljeni kronološkim redom, bez obzira da li je riječ o sjednicama, konferencijama ili sastancima. Priređivač je time htio istraživačima omogućiti lakše praćenje promjena. Uz tekst se donose i kraće bilješke. U posebnom prilogu doneseni su propisi kojima je izvršena reorganizacija organa uprave federacije, kao i oni kojima je utvrđena nadležnost i sastav Privrednog saveta. Na kraju knjige donosi se kazalo osoba i mjesta.

Kao zaključak svakako treba reći da ovaj zbornik zaslužuje pozornost kao vrijedan prilog upoznavanju gospodarske povijesti druge Jugoslavije. On je izvor za proučavanje društvene organizacije i uprave u Narodnoj Republici Jugoslaviji.

Ana Holjevac Tuković

Tomislav Markus, KORESPONDENCIJA BANA JELAČIĆA I BANSKOGA VIJEĆA 1848.-1850. Hrvatski institut za povijest, Dom i svijet, Zagreb 1998, 626 str.

Nije potrebno isticati značenje događaja 1848. i 1849. godine za hrvatsku povijest, kao niti njihovo dosadašnje mjesto u historiografiji. Upravo zbog te velike važnosti vrlo je vrijedna pojava knjige Tomislava Markusa, *Korespondencija bana Jelačića i Banskoga vi-*